

Gıda Egemenliği

İ. Uğur Toprak

TMMOB Gıda Mühendisleri Odası
İzmir Şube Yönetim Kurulu Başkanı

Gıda güvencesi ve gıda güvenliği ifadeleri birbirleri ile karıştırılmakta veya yerine kullanılmakta, gıda egemenliği kavramı ise pek bilinmemektedir. Gıda güvenliği gıda güvencesinin bir parçasıdır, gıda egemenliği ise ikisini de içinde barındırır. Gıda güvencesi ile gıda egemenliği farklı teknik ve politik içerikleri olan kavramlardır.

Gıda güvenliği, gıdalarda olabilecek fiziksel (taş, metal, cam vb), kimyasal (pestisit, ağır metal vb), biyolojik (zararlı mikroorganizmalar) zararların bertarafı için alınan tedbirler bütünüdür. Günümüzdeki bilimsel ve teknik gelişmelerin birlikte getirdiği çevresel kirlilik ve endüstriyel atıklar, insanların güvenli gıdaya ulaşmalarına engeldir. Gıdaların üretimi, işlenmesi, taşınması, depolanması ve tüketiciye ulaştırılmasında asgari teknik ve hijyenik koşulların sağlanması ve denetimlerin yapılması zaruridir.

Gıda güvencesi, BM'nin kabul ettiği ve anayasamızda sosyal devlet anlayışı çerçevesinde yer alan; sağlıklı ve faal bir yaşam sürdürebilmek için, herkesin her an ekonomik ve fiziki açıdan yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşabilmesidir. Gıda güvencesinin sağlanabilmesi için yeterli gıdanın var ve erişilebilir olması, insanların gelirlerinin bu gıdayı satın alabilecek düzeyde olması, beslenme gereksinimlerini karşılayabilmesi, süreklilik arz etmesi ve bunların güvence altına alınması-

dır. Gıda güvencesi aynı zamanda yeterli ve temiz suya ulaşabilmeyi de kapsar. Gerektiğinde gıda ithalatını da içerir.

Gıda egemenliği, öncelikle yerli üretime dayanan, özgün ulusal tarım politikalarının uygulanabilmesini ve iç pazarların her türlü uluslararası olumsuz etkiden korunabilmesini öngörür. Ülkelerin tarım, hayvancılık, depolama gibi gıda kaynaklarını belirleme ve yönetme hakkı vardır. Doğru ve yeterli beslenmede gıda çeşitliliği önemlidir; bu kalıcı çözüm yardımlarla ya da hibelerle sağlanamaz ancak yerli tarım ve ülke nüfusunu nitelik ve nicelik olarak besleyecek yerli bir tarımsal üretim ile sağlanabilir.

İklim değişikliği, tarımsal verim düşüklüğü, tarım arazilerinin azalması, tarım girdi fiyatlarının artması, artan gıda enflasyonu, alım gücünün düşmesi, uygulanan yanlış tarım politikaları gıda güvencesini; tarımsal ürün ithalatının ihracatı aşması, tohum dâhil dışa bağımlı bir ülke haline gelmemiz ise gıda egemenliğini sıkıntıya sokmaktadır.

Temiz ve sağlıklı gıdaya ulaşmak giderek zorlaştığı için sağlıklı yaşamak lüks haline gelmiştir. Ayrıca gıdanın adaletsiz dağılımı, tarımsal üretim kalitesinin azalması ve su kirliliğinin artması dünyanın belli bölgelerinde açlık savaşına neden olmaktadır. Şu an dünyada herkese yetebilecek kadar gıda bulunmakta, fakat buna rağmen halen dünyanın azımsanmayacak kadar büyük bölgelerinde açlık yaşanmaktadır. Bir tarafta açlık varken diğer tarafta da obezite sorununda ciddi bir artış gözlenmektedir. Dünyanın belli bölgelerinde oluşan açlığı engellemek ve gelecek nesillerin obezite olma riskini azaltmak için sürdürülebilir gıda ve tarım sistemleri uygulanmaya başlanmalıdır.

*Mesleğimiz ve
Meslektaşlarımız
için* **GıdaMO**

Sürdürülebilir tarım ve gıda sistemlerinin yürütülmesi konusunda geri kalmış ülkemiz, coğrafik konum ve iklim koşulları yönünden tarım yapmaya oldukça elverişlidir. Bu şansı değerlendirmek ve geliştirmek adına ivedilikle sürdürülebilir tarım ve gıda sistemlerinin konvansiyonel üretimin önüne geçmesi sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki konvansiyonel üretim sınırsız değildir.

Kapımızı çalan küresel iklim krizi tarım alanlarının dolayısıyla da gıda kaynaklarının azalmasına neden olmaktadır. Dünyada şu anda var olan bir savaştan bahsediyoruz. Bu savaş, doğaya karşı verdiğimiz bir savaştır. Sorunun en büyük nedenlerinden biri olarak, üretim süreçlerinin ve

mevcut kaynakların neo-liberal politikalar ile beslenmiş toplumun, oluşmuş tüketim algısına ve sahte ihtiyaçlarına yetmemesini gösterebiliriz. Artan nüfus ile birlikte artık kitlesel üretim sadece mevcut kaynaklarımızı hızla tüketmedi aynı zamanda geleceği de ciddi şekilde tüketmeye başladı. Aslında insanlar gelecekte dünyanın doğal kaynaklarının ne derecede tükeneceğini tahmin edebiliyor. Ama buna rağmen bu tehlikeyle savaştan çok az bir kesim olduğu görülmektedir. Ekosistem insanlar tarafından oluşabilen bir sistem değildir, doğa kendi sınırlarını kendisi çizer. Yaşanabilecek olan ekolojik krizi önlemek için ekosistemin sınırlarına insanlar tarafından müdahale olmamalıdır.

Dünyada milyonlarca çiftçi iflas etti. Küçük üretici tarımdan uzaklaştırıldı. Aile tarımı terk edildi. Aile çiftçiliği, özellikle de sosyal korumaya ve toplumların refahına yönelik politikalarla desteklendiğinde yerel ekonomilerin canlanması için de bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde yaygın olarak bulunan tarımsal üretim kooperatiflerinin gıda güvenliğini sağlayan bir biçimde, katma değerli ürün üreten sistemlere entegrasyonlarını teşvik edici devlet politikaları geliştirilmeli; ortaya çıkan ürünlerin tüketici ile buluşabileceği pazarlar yaratılmalıdır. Tüm bu süreç içerisinde gıda güvenliğinin sağlanması için istihdam teşviki de halk sağlığı açısından çok önemlidir. Kooperatif ortağı olan üreticilerin her birinin adeta iç denetçi

gibi çalışması, doğru işleyen işini iyi yapan kooperatif yapılarını, aynı zamanda üreticilerin birbiri ile dayanışma içinde çalışmasını mümkün kılacaktır. Kooperatifler sadece kar amacı güden kuruluşlar değil, sosyal fayda üreten yapılardır. Tüketim kooperatifleri de ürün aldığı üreticiler noktasındaki seçimi ile desteklenmesi gereken üreticileri seçerek hem adil, doğru üretimin sürdürülebilirliğini sağlayacak hem de tüketici açısından daha vicdanlı bir alım-satım ilişkisini mümkün kılacaktır.

Tarımda “milli ve yerli” söyleminin gereği; taşıma suyla değirmeni döndürmeye çalışmak yerine kendi öz kaynaklarımıza yönelmektir. Tarım açısından yeterli toprak büyüklüğü ve verimliliğine sahip ülkemiz; kendi öz kaynaklarına yönelmelidir.

Mesleğimiz ve
Meslektaşlarımız
için **GıdaMO**

Tarımsal girdi fiyatlarının ucuzlatılmasıyla başlayacak reform hareketi, getirilecek muafiyet ve özendirmelerle yükseltilmeli, insanımızın ihtiyacı olan bitkisel ve hayvansal üretim gerçekleştirilmeli, toplumun dengeli beslenmesi için gereken et üretilmeli ve tüketimi gelişmiş ülkeler seviyesine yaklaştırılmalı, bu koşulların sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Tarımsal üretimde yerel anlamda üretime ciddi destekleri olan, geleneksel üretim girdilerini kullanan, biyolojik çeşitliliğin, gıda egemenliğinin ve sağlıklı beslenmenin temel unsuru aile tarımcılığı ya da küçük çiftçilik desteklenmeli, gıda güvenliğini sağlayan bir biçimde, katma değerli ürün üreten sistemlere entegrasyonlarını teşvik edici ve sosyal korumaya yönelik devlet politikaları geliştirilmeli, ortaya çıkan ürünlerin tüketiciyle buluşabileceği pazarlar yaratılmalıdır. Atılan her adımda, hedef sürdürülebilir üretim olmalıdır. Tarımın, serbest piyasa koşullarına terk edilemeyecek kadar stratejik bir sektör olduğu akıldan çıkartılmamalıdır.

Hemen her gün bir gıda zehirlenmesi haberiyle karşı karşıya olduğumuzu, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın taklit ve tağşiş yapan firmaları ifşasını kayıt ve kontrol dışı gıda üretiminin hala var olduğunu ve yapılan denetimlerin yetersizliğini göz önünde bulundurursak ülkemizde **gıda güvenliğinin** sağlandığından söz etmemiz pek de mümkün gözükmemektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı 2020 Faaliyet Raporu verilerini incelediğimizde Bakanlıkta görevli gıda kontrolörü sayısının 7137 olduğu, mevcut kadro ile ülke genelinde 1 milyon 356 bin 643 denetim yapıldığı ve sadece 172'si için savcılığa suç duyusunda bulunulduğunu görebiliriz. Ülkemizde 31.12.2020 tarihi itibarıyla toplam 709.321 gıda işletmesi

bulunmaktadır. Bu işletmelerin 13.249 adedi onay kapsamında, 696.072 adedi ise kayıt kapsamında bulunmaktadır. Kayıtlı işletmelerin 79.232'si üretim yeri, 334.376'sı satış yeri, 282.464'ü toplu tüketim yeridir. Bu tabloya göre her işletmenin ortalama 2 kez bile denetlenmediği görülmektedir. Şüphesiz ki, halk sağlığı ve gıda güvenliği, işletme başı yılda ortalama bir kez yapılan denetimle sağlanamaz. Aslında sorun sadece denetim sayısının yetersizliği de değildir. 7137 Gıda Kontrol Görevlisinin sadece 1917'si Gıda Mühendisidir. Denetimlerin daha sık ve güvenilir yapılabilmesi için daha çok gıda mühendisinin kamuda istihdam edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, gıda işletmelerinin sayıca % 80'ini oluşturan küçük işletmelerde kamu bütçesinden kaynak ayrılarak uzman kontrolünde üretim yapılabilmesi, güvenli gıda arzının sağlanması için Odamızın bir projesi olarak Tarım ve Orman Bakanlığı'na sunulan küçük ve orta ölçekli gıda işletmelerinin hem daha güvenilir ürün üretmelerini sağlayacak hem de istihdam yüklerini azaltacak olan "Yetkilendirilmiş Gıda Danışmanlığı Sistemi" de ivedilikle yürürlüğe konmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- Bülent Şık - Gıda Güvenliği, Gıda Güvenesi ve Gıda Egemenliği Kavramları Üzerine
- 2- Tarım ve Orman Bakanlığı 2020 Faaliyet Raporu